

KÖZÉPEURÓPAI KÉRDÉSEK

A ROMÁN KÜLKERESKEDELEM ALAKULÁSÁHOZ

A külkereskedelem fontosságát a román gazdaság esetében pár körülmény fokozza. Így, *behozatali* szempontból: 1.) Románia a tőkés fejlődés viszonylag alacsony fokán áll. Nincsenek gyarmatai. Tőkebehozatalt — gépek, nyersanyagok és banktőke alakjában — ma sem nélkülözhet hosszabb időre. 2.) Legfontosabb ipari nyersanyagait (gyapju, gyapot, vas, réz, vegyszerek stb.) importálnia kell. — A *kivitel* szempontjából: 1.) Mivel tőke- és nyersanyagbehozatalra szorul s gyarmatai, külföldi követelései nincsenek, ezért úgy a kölcsönök törlesztését (kamatfizetést), mint a behozatalt csak kivitel útján fedezheti. Adósállam lévén, kiviteli többlettel kell fedeznie fizetési mérlege passzivitását. 2.) A mezőgazdaság, a fa- és petróleum-ipar a román termelés több mint 80%-a. Ezeknek a nyersanyagoknak és félkészítményeknek a román gazdaság csak töredékét képes felvenni, minek következtében kivitelük *kényszerű*, sőt a román ipar belföldi piacait épp e nyersanyagok kiviteli lehetőségei szabják meg. Ezért azután a kivitel egyuttal a tőkés világgazdasággal való kapcsolat legközvetlenebb láncszeme. Mindezek a körülmények ellene szólnak minden olyan nézetnek, mintha Románia valaha is független lett volna — akár csak átmenetileg is — a tőkés világpiactól. A függetlenség gondolata 1934 körül erősödött elméletté, egyrészt a mezőgazdaság és a pénzügyek válsága közepette váratlanul fellépő ipari fejlődés, másrészt az akkortájt kezdődő német-olasz hadi-önellátási gazdálkodás hatása alatt. Azóta az események bőségesen rácáfoltak az ilyen természetű elméletekre.

A román külkereskedelem alakulását az utolsó öt évben a következő kimutatás illusztrálja (Excelsior 1938. X. 10), millió lejben:

Év:	Kivitel:		Behozatal:		Kiviteli többlet:
	Január-Augusztus	(Egész év)	Január-Augusztus	(Egész év)	
1934	8239	(13655)	8218	(13209)	21
1935	9512	(16756)	6910	(10847)	2602
1936	11224	(21703)	7653	(12637)	3571
1937	19986	(31568)	11992	(21703)	7994
1938	13400		12117		1286

Míg a kivitel nyomon követi a világpiac felvevőképességének előbb lassu, majd az abessziniai háború után rohamos iramu növekedését, addig a behozatal a csak lassan elülő valuta-válság következtében 1935-ig tovább csökken s csak a következő évben emelkedik lényegesen lassabban. A kivitel gyarapodását az a véletlen körülmény is nagyban elősegítette, hogy Romániában 1936 folyamán a legtöbb mezőgazdasági állammal ellentétben kitűnő termés volt. 1937 végén viszont rohamos visszaesés következik be. 1938 e tendencia erősödését hozza, ellenére a megnyugodott belpo-

litikai helyzetnek. A kivitel 1938 első 8 hónapjában a kitűnő gabonatermés ellenére több mint 30%-kal csökken, ezzel szemben a behozatal mintegy 10%-kal növekedik, amivel arányosan hanyatlak a külkereskedelem aktivitása.

A behozatal és kivitel szerves összetételében a fenti időszak alatt lassu változás ment végbe.

A behozatal összetételére nézve nem rendelkezünk kielégítő számadatokkal. Ezért csupán azokra a közismert tényekre utalhatunk, hogy a behozatal irányzata a készárúk felől mindinkább a félkészárúk, majd a nyersanyagok, a könnyűipari gépek felől pedig a nehézipari gépek felé tolódott el — a román iparban végbe ment jelentős változások folyamányaként. A behozatal e minőségi átalakulását a kormányzat tudatosan támogatta általános gazdasági, devizagazdsági és nemzetvédelmi okokból.

A kivitel összetételében első helyen a petróleum áll. 1933-35-ben az összkivitel több, mint a felét, 1936-37-ben több, mint 40%-át a petróleum tette ki. Ez évben a petróleumkivitel mennyiségben és értékben csökken ugyan, de az összkivitel még nagyobb csökkenése folytán részesedése ismét nő. A petróleumtermelés és kivitel szinte monopoljellegére és hatalmas világpolitikai fontosságára fölösleges kitérnünk. A petróleumtermelés emeli Romániát a legjelentősebb kisállammá, s vezeti a tőkésedés viszonylag gyors útján.

A kivitel második helyén a mezőgazdasági- (főként gabona) kivitel áll, utána a faipari termékek következnek.

A mezőgazdasági kivitel a világháború előtti viszonyokhoz képest nemcsak viszonylag esett vissza a hatalmasan erősödő petróleumtermeléssel és kivitellel szemben, hanem abszolút mértékben is. Okai: a nagybirtok felosztása után lecsökkent és drágult termelés, méginkább az alig enyhülő mezőgazdasági világválság.

A petróleum eluralkodása Románia külkereskedelmére rendkívüli kihatással jár. Kihatásainak és a mezőgazdasági kivitellel való kölcsönhatásainak vizsgálatára visszatérünk.

*

A román külkereskedelem irányulása szerint az országokat két nagy csoportra oszthatjuk: szabad és „erős“ devizagazdaságú s kötött és „gyenge“ devizagazdaságú országokra. Az első csoport Anglia, Franciaország, Hollandia, Belgium, az angol gyarmatbirodalom s a tengerentul; a második a középeurópai országok, főleg Németország, Olaszország, Csehország és Magyarország. Míg a szabad devizagazdaságú országokban a román kivitel ellenértéke szabadon felhasználható, addig a gyenge devizájú, kötött gazdaságokkal ugyszólván csak csereüzlet folyik, mely alól a petróleumkivitel egy része kivétel. (A petróleumkivitel egy hányadát itt is „erős“ valutával fizetik.)

A román külkereskedelem több, mint 60 százaléka kötött devizagazdaságú országokba irányul. Vezet Németország, utána, váltakozva, hol Ausztria, hol Olaszország vagy Csehország következett. Németország részesedése Ausztria bekebelezése után

ugrásszerűen emelkedett. „Julius és augusztus hónapok Németország külkereskedelmünkben való részesedésének nagymérvű előretörését hozták — jelenti a Román Konjunktura Egyesület 1938 második feléről kiadott bulletinje. A behozatal terén Németország részesedése augusztusban 44%-ra emelkedett 1937 április-juniusának 33 és 1938 hasonló szakaszának 39%-ával szemben, a kivitel terén pedig az 1937 évi, valamint 1938-ban az első félévi mintegy 25%-ról augusztusban 36%-ra. Ezek szerint Németország egymagában az erősvalutájú országok csoportját túlhaladó mértékben részesedett külkereskedelmünkben 1938 augusztusában“.

Az erős valutájú országok közül legerősebbek az angol-belga-román kapcsolatok. A francia-román külkereskedelmi forgalom gyenge. Ugyeszlólván csak a petróleumkivitel érdekli Franciaországot. 1937-ben a Franciaországba irányuló összkivitel 84,5%-a petróleum. (*Semnalul*, 1938, aug. 28.) Míg a gyenge valutájú országokba, különösen a Németországba irányuló külkereskedelem — az idézett jelentés szerint — egyre emelkedik, addig a nemes valutájú országok felé irányuló árucseré gyorsan hanyatlak. Az áru-behozatal kb. 15, a kivitel kb. 45%-al marad az elmúlt év hasonló időszakának forgalma mögött. E tények külpolitikai súlyát nem szabad szem elől tévesztetni, különösen ma, a Szudéta-vidék bekebelezése után. Különösen meggondolkoztató, hogy amíg a nyugati hitelezők követeléseit keservesen megszerzett nemzetközi fizetőeszközökkel kell fizetnie Romániának, addig Németország jövőben nyújtandó esetleges kölcsönei hosszú időn át áruban is fizethetők lennének.

A Németországgal folytatott külkereskedelemnek azonban egyelőre súlyosak a hátrányai. A német-román kliringszámla, többnyire Románia javára, hatalmas egyenlegeket mutat. Schacht kereskedelmi politikájához híven ugyanis Németország igyekszik minél több román árut vásárolni — ellenszámlára, — amit a kényserhelyzetben lévő román export nem utasíthat vissza. Viszont a román részre hajló egyenleg levásárlása — minthogy csak levásárlásról lehet szó — egyre nagyobb nehézségekbe ütközik. A román ipar mindinkább nélkülözhetővé teszi a német kész- és félkészáru behozatalt. A szükséges nyersanyag viszont csak kizrészt hozható be Németországból s így a kiviteli többlet kiegyenlítése a nehézipari gépeken és a nélkülözhetetlen gyógy- és vegyszereken kívül, nélkülözhető, drágán megfizetett optikai cikkek, villamosági és vegyicikkek és gyakran lim-lomok útján történik, ha a tőkeszegény Románia nem akar Németország hosszulejártú hitelezőjévé válni. További hátrány, hogy Németország a kliringszámlán vásárolt román árut Nyugateurópában dömpingáron továbbadja nemes devizához való jutás céljából s ezzel a román kivitel piacait rontja.

Sok tekintetben hasonló a helyzet Olaszországgal is. Itt még nehezebb a déligyümölcsön és kevés textilárun kívül olyan behozatali cikket találni, amely a kliringsforgalom zavartalan működését biztosítaná.

Ezen a ponton kell rámutatnunk arra a jelentős körülményre, hogy az ellenszámlás külkereskedelem legnagyobb akadályát a román ipar gyors fejlődése építette fel. A belföldi ipar — örvendetesen — mind több és több árucikk behozatalát teszi fölöslegessé, sőt Románia mindinkább áttér a könnyű- és nehézipari gépek behozataláról azok gyártására s egyidejűleg az ipari készáruk kivitelére. (Bőr, szörme, cipő, keztyű, szövetek, butor, stb.) Behozatal terén tehát hosszabb időszakaszt véve alapul, a kivitelhez képest állandó viszonylagos visszaesés fog mutatkozni. A kiviteli kényszer pedig s véle a piacszerzés előbb-utóbb gyarmatpolitikai jellegű megnyilatkozáshoz vezet.

A román külkereskedelem közvetlen kilátásai a fent közölt számadatokból világosan megítélhetők. A visszaesés okát részben a világválságban, részben a sajátos romániai petróleumválságban kell keresnünk.

Az utóbbi évek során a világgpiac felélénkülése a háborús készülődések és pár fontos mezőgazdasági állam rossz termése miatt a gabonatermelés, általában a mezőgazdálkodás, ismét jövedelmezővé vált, miért is a bevetett területek ugrásszerűen növekedtek, majd pedig az eladatlan mezőgazdasági készletek lassan felhalmozódtak. Hozzájárult e folyamat gyorsulásához a múltévi és idei kitűnő terméseredmény. 1938 termése az *Argus* becslése szerint az utolsó évtizedek legjobb termését (1928) 5-10%-kal haladja meg, a múlt évit pedig kb. 15%-kal. Jellemző, hogy az *Argus* az 1939-re átvendő buza kiviteli világfeleslegét ez év júliusában még mintegy 1,9, októberben azonban már 3 millió vagonra becsülte. (Románia 1937-ben 376, 1938-ban 495 ezer vagon búzát termelt.) Így a világgpiacn hatalmas áresés következett be a maga elkerülhetetlen kihatásaival a termelő országok gazdaságára. A román hivatalos kimutatás szerint Rotterdamban 1938 augusztusában a buza ára csupán 58,2 százaléka volt a múlt év augusztusi árnak. Az árzuhanás sebességére jellemző — ugyancsak hivatalos kimutatás szerint — hogy Rotterdamban ez év július 10-étől augusztus 23-ig az áresés 24,2 százalékos. Minden egyre hatalmasabb beavatkozás és háborús készlethalmozás ellenére a gabona világgpiaci ára tovább zuhan s a hatalmasan felduzzadt exportkészletek beárnyékolják a jövő kilátásait. A buza árának rohamos lemorzsolódása, ellenére a hatalmas román exportprémiumnak, mindinkább kihat nemcsak a külkereskedelemre, de ezzel együtt az egész román gazdasági életre is. Az árzuhanás kiterjed szinte az összes jelentékeny kiviteli cikkekre.

Külön figyelmet érdemel a petróleum válsága. A romániai petróleumtelepek kezdenek kimerülni. A Román Konjunktura Egyesület szerint ez év júliusában és augusztusában napi 1818 illetve 1794 vagon termeltek az elmúlt év hasonló szakának 1896 ill. 1899 vagonjával szemben, a kivitel pedig jul.-aug. hóban 437 illetve 393 ezer tonnát tett ki a múltévi havi 535 ezer tonnával szemben s bár a petróleumárak a háborús feszültség miatt emelkedtek, a mennyiségi csökkenést nem pótolták. „A helyzet súlyos,

de nem kilátástalan“ — foglalja össze következtetéseit Pop Valer az *Excelsior* idézett cikkében. Ám a közvetlen jövő határozottan komoly s a távolabbi jövő sem rózsás. A petróleumforrások apadásása a kérdések egész tömegét idézi. Ismerjük a petróleum külkereskedelmi jelentőségét: pótlása életkérdés. De pótlási lehetőségei nem bőségesek. Más monopoljellegű nyersanyaga Romániának egyelőre nincs. Nem marad más hátra, mint a mezőgazdasági termelés elérhető legmagasabb fokra történő fejlesztése s ennek érdekében megteremtése azoknak a társadalmi előfeltételeknek, amelyek mellett a tőkés gazdaságban a mezőgazdasági termelés kifizetődik. Ez pedig a ma tulnyomó kisbirtokon ugyszólván lehetetlen. A petróleumtermelés csökkenése és az erdők kiirtása miatt csökkenő fakitermelés parancsoló erővel hatnak vissza a többi termelési ágra, elsősorban a ma második helyen álló legfontosabb kiviteli ágra, a mezőgazdaságra, s az egész rajtuk épülő életszerkezetre. A fentiek alapján előrelátható még a kiviteli piacok és új nyersanyagforrások szerzésére irányuló törekvések akut-tá válása és közéleti megformulázása. (*Bálint István*)

SORSDÖNTŐ VÁLTOZÁS CSEHSZLOVÁKIA GAZDASÁGI ÉLETÉBEN

Túlságosan közel állanak még hozzánk, sőt részben folyamatban vannak az események, amelyek pusztító fergetekként ráziák meg a Csehszlovák Köztársaság gazdasági életét. Éppen ezért felbecsülni is csak hozzávetőlegesen lehet kihatásaik minden elágazását. Amit azonban ma már felmérhetünk az végzetes; következményei egyelőre beláthatatlanok. Joggal beszélhetünk a szó szoros értelmében amputációról, miközben a veszteségek jórészt pótolhatatlanok. Hosszú időbe telik, míg az egyensúly helyreáll és e harmadával megcsonkított országban normális gazdasági életről lehet szó.

Az államfordulat idején Csehszlovákia az Osztrák-Magyar Monarkia iparának mintegy 70 százalékát örökölte. Vitás értékű hagyaték volt ez. Jó oldalai mellett hátrányai sem hiányoztak. A legszélesebb népcsoportok érdekeit szem előtt tartó gazdaságpolitika mellett nagyvonalú fejlődés kiinduló pontja volna, mely általános jólétbe csúcsosodik s a politikai vonatkozásban túlhaladt mult minden gazdasági visszasságát leveti. De nem így történt. A köztársaság a tőkés gazdasági és társadalmi élet dinamikáját avatva vezérelvévé. Vállalnia kellett így azt a sorsot is, amit ez a vezérelv jóban-rosszban magával hoz. S ez Csehszlovákia számára inkább rosszat jelentett, mint jót. A belső piac szűk terjedelme, amit csak a tömegfogyasztás szempontjából elsősorban számbajövő népcsoportok jövedelmének állandó emelésével lehetett volna bővíteni, eleve meghiusította a termelőerők teljes kihasználását. A köztársaság vezető iparágai a kivitel erőltetésére kényszerültek. Csakhogy a kivitel, a mezőgazdasági országoknak az autarkias törekvések jegyében bekövetkezett iparosodása folytán egyre súlyosabb nehézségekbe ütközött. A köztársaság a belső fogyasztás